

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

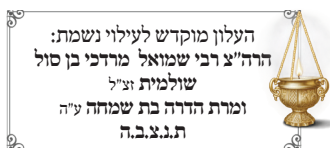

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן ערוך אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

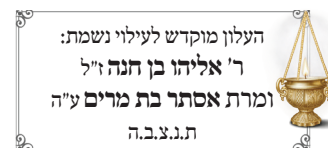
יום א' ד' חשוון-שבת י' חשוון תשפ"ו

בס"ד שבוע פרשת לך לך

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת זכחים מ"ה-מ"ח

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

דף מ"ב ע"א

אי ס"ד על דעת ראשונה הוא מיהדר פיגולי בשלישית למה לי וכו'.

בפשטות מה דאמרינן דעושה על דעת ראשונה הוא אומדנא, דכיון דממשיך לעשות בשתיקה מסתמא עושה על דעת המחשבה הראשונה, דאם לא כן היה מגלה בדעתו שאינו עושה כן. וכן נקט השפת אמת דהוא אומדנא. אמנם הביאו בשם רבינו הגרי"ז דאין זו אומדנא, אלא כיון שעשה את המעשה הראשון, הדין הוא שהמעשה השני נפעל כמו הראשון, ואין זו אומדנא, אלא אדרבה, צריך גילוי דעת גמור שעושה את המעשה השני על דעת אחרת, ואפילו אם יחשוב שאינו עושה את המעשה השני על דעת הראשונה לא יועיל. אמנם באמת היא סברא קשה לאמרה, וגם השפת אמת בעצמו הביא סברא זו ודחאה מכמה טעמים, עיי"ש.

ובאמת לכאורה יש נפקא מינה בין שני הטעמים הנ"ל, באופן שפיגל בהזאה הראשונה של בין הבדים והאחרות עשה בשתיקה, האם נאמר שפיגל גם בהם ולא יחשב מפגל בחצי מתיר, דאם הוא אומדנא הרי גם כאן נאמר כן, וכן נקט הקרן אורה בפשיטות, אמנם אם נאמר שזו הלכה מיוחדת כנ"ל, אפשר לומר דבכהאי גוונא לא מהני, דצריך שתהיה חלות כל שהיא במחשבה הראשונה כדי שתפעול גם אחר כך, אבל אם המחשבה הראשונה בפני עצמה אינה כלום, אין מה שיחול אחר כך על שאר העבודות, ובתוספות מנחות מבואר שאין שם חצי מתיר על הזאה אחת של בין הבדים, עיי"ש.

אבל דמים הניתנין על המזבח הפנימי, כגון ארבעים ושלוש של יום הכיפורים וכו', וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר.

מכאן משמע להדיא דכל מתנות פר ושעיר שבין הבדים הפרוכת והמזבח הקטורת הם מתיר אחד, מדנקט ארבעים ושלוש של יום הכיפורים שהוא כולל את כל המתנות. אמנם אין זה מסתבר, דלכאורה פשוט שכפרת פר לחוד וכפרת שעיר לחוד, וכן נקט החזון איש, דבאמת כפרת פר לחוד וכפרת שעיר לחוד, ואף שיש לומר דבהכרח תלויים זה בזה, דהרי אם פיגל רק בשעיר בהכרח נמצא שמתנותיו של בין הבדים אינם מתנות, ואם כן נמצא שמתנות הפר שבהיכל קדמו להתנות השעיר של בין הבדים, ואם כן תו ליכא פיגול, דהרי לא קרב המתיר כמצוותו, כתב החזון איש דיש לומר דהואיל ויש בו רק פסול מחשבת פיגול, לענין חלות פיגול אמרינן דמרצה לפיגולו.

אלא אמר רב אשי הכא במאי עסקינן כגון שפיגל בראשונה ובשניה ובשלישית וכו'.

ומה הן שלש אלו, רש"י פירש כגון שפיגל והוציא פיגול בשפתיו בראשונה ובשניה ובשלישית
וברביעית לא פיגל כדקתני בהדיא בין בראשונה כו' ולא קתני רביעית, דהיינו דבהזאות של טיהרו שתיק. והתוספות כאן פירשו שרביעית היינו שפיכת השירים, למאן דאמר דשפיכת השירים מעכבא. והמחלוקת היא האם הקרנות וטהרו של מזבח היא כפרה אחרת, דלרש"י לא הוו כפרה אחת, ולתוספות הן כפרה אחת ולכן בהכרח שהרביעית היא שפיכת השירים. ועיי' בתוספות והראשונים ראיות לכך דהוו כפרה אחת.

דף מ"ב ע"ב

הא כמאן דאמר מערבין לקרנות, והא כמאן דאמר אין מערבין לקרנות.

כולל ומכון ראש פינה:

והלבונה.

והקשו התוספות מדוע לא נחשבת הלבונה לדבר שיש לו מתירין, דהא מחמת הקמיצה יכול להקטירה. ותירץ בתירוצו אחד דבעינן שיהיה כמו שלמים, שהם ניתרים ולא מתירים, מה שאין כן בלבונה שאף על פי שהיא ניתרת היא גם מתירה.

והרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ג הלכה ב'] כתב, מפי השמועה למדו שזה שנאמר בתורה ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו אינו מדבר אלא במחשב בשעת הקרבה שיאכל ממנו בשלישי, והוא הדין לכל קרבן שחשב עליו בשעת מעשיו שיאכל ממנו לאחר זמן הראוי לאכילת אותו קרבן, וכן אם חשב להקטיר ממנו במזבח דבר הראוי להקטרה [לאחר זמן הראוי להקטרה], כך למדו מפי השמועה, אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח, אם חשב עליהן אחר זמן הרי הקרבן פגול.

[הלכה ג'] אבל קרבן שלא נפסדה מחשבתו אלא נזרק דמו על המזבח כהלכתו, ונשאר ממנו לאחר זמן אכילתו, אותו הנשאר נקרא נותר ואסור לאכלו, והקרבן כבר נרצה וכפר, הרי הוא אומר בדם ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר כיון שהגיע דם למזבח כהלכתו נתכפרו הבעלים ונרצה הקרבן, לפיכך אין מתפגל אלא דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח כמו שיתבאר, אחד זבח שחשב בו אחת משלש מחשבות אלו בשעת שחיטה, או שחשב בשעת קבלת הדם, או בשעת הולכתו למזבח, או בעת זריקתו על המזבח.

ורבינו הגרי"ז [על הרמב"ם מעילה פ"ב ה"י] דקדק מלשונו שכתב לשון לפיכך, דמשמע שהיא תוצאה, דהיינו דמה שאין פיגול רק בדבר שיש לו מתירין הוא מחמת שאין הפיגול חל רק על ידי מתיריו, ואינו תנאי בעלמא שצריך להיות דומיא דשלמים, אלא זו מהות פיגול, וכתב דבהכרח אין הרמב"ם סובר כתוספות בתירוצו הנ"ל, דכיון דסוף סוף הלבונה ניתרת, מה אכפת לי שהיא גם מתירה, עיי"ש.

דף מ"ג ע"א

לא צריכא שמשלה בהן האור.

ובאחרונים נחלקו בביאור ענין זה דמשילת האור, האם הפך להיות על ידי זה קומץ כשר, וכדלקמן שאפילו אם ירדו יעלו, ולפי זה יתיר את השיריים, ודעת המקדש דוד שהוא קומץ כשר, ומה שמצאנו במקומות אחרים שקומץ שנפסל ביוצא והקריבו אינו מרצה הוא לפי שאחרי שמשלה בו האור הוא קומץ חסר ולכן אינו מרצה, אבל רבינו הגרי"ז נקט בפשיטות שאף דפקע ממנו האיסור מכל מקום הוי הקטרה פסולה, דהיינו שיש כאן שני חלקים, שהקומץ נהיה קומץ פסול בעצם, ורק על ידי

וממה שמנה ארבעים ושלש למאן דאמר מערבין לקרנות וארבעים ושבע למאן דאמר אין מערבין וארבעים ושמנה למאן דאמר שיריים מעכבים מוכח דלכולי עלמא מערבין לטהרו של מזבח, דאם לא כן היה לו גם למנות נ"ד למאן דאמר שאין מערבין לטהרו של מזבח. ועיין בתוספות יומא [נ"ח ע"א ד"ה רבי] ובירושלמי יומא שם המקור לחילוק בין הקרנות ובין טהרו של מזבח.

ואלו דברים שאין חייבין עליהם משום פיגול הקומץ, והקטרת וכו'.

המושג של חייבים היינו שאין על זה חיוב מהלימוד משום פיגול, ומבואר בגמרא דכל אלו נתמעטו מהא דילפינן משלמים דדוקא דבר שיש לו מתירים בין לאדם בין למזבח, ואלו אין להם מתירים כי הם מתירים אחרים. ונחלקו הראשונים האם מיעוט הנ"ל הוא רק מחיוב הכרת, או שאין דין פיגול כלל, דהיינו שאין מחשבה חלה כאן ואין אף פסול פיגול. שדעת התוספות לעיל [כ"ג ע"ב ד"ה הא] שאף פסול אין כאן, ודעת הר"ש משאנץ [בפירוש על תורת כהנים], שלא נתמעט אלא מחיוב כרת, אבל פסול פיגול חל, והביא שם את דעת הריב"א דסבירא ליה דאף פסול אין כאן ומותר להקריבו על גבי המזבח.

וז"ל הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ח הלכה ג'], כל קרבן שנאמר שהוא פסול בין שנפסל במחשבה בין במעשה בין שאירע בו דבר שפסלו, כל האוכל ממנו כזית במזיד לוקה שנאמר לא תאכל כל תועבה.

[הלכה ו'] כל קרבן שנתפגל במחשבת הזמן כמו שביארנו כל האוכל ממנו כזית במזיד חייב כרת שנאמר והנפש האוכלת ממנו עונה תשא, ואם אכל ממנו בשגגה מביא חטאת קבועה.

[הלכה ז'] אין חייבין כרת אלא על אכילת דברים שהותרו בין לאדם בין למזבח, אבל אם אכל מן המתיר עצמו אינו חייב כרת אלא לוקה כאוכל פסולי המוקדשין שאין בהם פגול, כיצד מנחה שנתפגלה, האוכל כזית משירה במזיד חייב כרת, אבל אם אכל מן הקומץ שלה או מן הלבונה אינו חייב כרת, לפי שהן הן המתירים את השירים לאדם, וכן זבח שנתפגל, האוכל כזית מבשרו או מאימוריו או מבשר העולה חייב כרת, אבל אם אכל כזית מן הדם אינו חייב עליו משום פגול שהדם מתיר את האימורין ליקרב למזבח, והאימורין מתירין את הבשר לאדם, ודם העולה מתיר בשרה למזבח, ודם חטאת העוף מתיר בשרה לכהנים, ודם עולת העוף מתיר בשרה למזבח, ודם חטאות הנשרפות מתיר אימוריהם למזבח, לפיכך חייבין על אימוריהן משום פגול, הקומץ והלבונה מתירין השירים לכהנים, שני כבשי עצרת מתירין שתי הלחם לכהנים, וכן שני ביזי לבונה מתירין לחם הפנים לכהנים, אבל דברים שאין להם מתירין כגון בשר חטאות הנשרפות ומנחות הנשרפות אינן מתפגלין לעולם. ע"כ. ובהכרח דסבירא ליה דחל פסול, דאם לא כן מדוע לוקה.

משילת האור פקע האיסור המסויים שהיה עליו, אבל מכל מקום הוי קומץ פסול ולא יתיר את השיריים.

דף מ"ג ע"ב

אמר רב אחאי הלכך, האי קומץ פיגול דפלגיה מחית אארעא ופלגיה אסקיה אמערכה ומשלה בו האור, מסיקנא ליה לכוליה לכתחלה.

ומה יהיה הדין באבר פסול שחציו על המזבח ומשלה בו האור, האם יהיה מותר להעלות את חציו השני על המזבח, דעת ערוך השלחן שאין החלק השני נגרר אחרי החלק שעל המזבח, ודברי רב אחאי נאמרו דוקא בקומץ שדינו כאילו כולו מחובר אף שהוא באמת נפרד.

ואם איתא, הרי טומאה פורחת ממנו על ידי האור.

והאחרונים [עיין בחזו"א ובגרי"ו] נקטו בפשיטות שודאי אין הטומאה עצמה פורחת על ידי משילת האור, וכל דינו טומאת אוכלין לטמא אחרים כדקאי קאי, ולא נפקעו רק דיני הפסול מחמת הטומאה.

דף מ"ד ע"א

נסכי בהמה חייבין עליהן משום פיגול, מפני שדם הזבח מתירן ליקרב, דברי רבי מאיר; אמרו לו והלא אדם מביא את זבחו היום ונסכין מיכן עד עשרה ימים.

ורבינו הגרי"ז חקר מה הפשט בדברי חכמים, האם סבירא להו דהואיל ויכול להביא את נסכיו לאחר עשרה ימים הרי זה ראיה שאין הנסכים מכלל הזבח, או שהואיל ויכול להביאם לאחר עשרה ימים הרי שנחשב שאין הזבח מתירם, והוי להו כדבר שאין לו מתירין ולכן אינם מתפגלים, ונפקא מינה דאם הם חלק מהקרבן רק שאין להם מתירין, לפי הסברא שכתבנו לעיל שדבר שאין לו מתירים נתמעט רק מכרת, אבל מכל מקום חלה עליו מחשבת פיגול להפסל, אם כן גם כאן מכל מקום יש להם להפסל מחמת הזבח. וכן הוא לענין לוג שמן של מצורע המבואר בסמוך [ע"ב] אמרו לו לר"מ והלא אדם מביא אשמו עכשיו, ולוג מיכן ועד עשרה ימים, אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בבא עם האשם.

לוג שמן של מצורע מועלין בו עד שיזרוק הדם, נזרק הדם לא נהנין ולא מועלין; רבי אומר מועלין עד שיתן מתנותיו; ושוין, שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות.

בדרך כלל כשאומרים לא נהנים ולא מועלים הכוונה דמדאורייתא אין מעילה, ורק מדרבנן יש איסור הנאה, וכן פירש רש"י כאן, ומה שלא מועלין הוא משום דקסבר דם האשם מתירו לכהנים וכל שיש בו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה. אבל הרמב"ם [הלכות מחוסרי כפרה פרק ד' הלכה

ג'] כתב, שירי הלוג אינו נאכל אלא בעזרה לזכרי כהונה כשאר קדשי קדשים שהרי הוקש לאשם, ואסור לאכול מלוג השמן עד שיתן ממנו מתן שבע ומתן בהונות ואם אכל לוקה כאוכל קדשים קודם זריקה.

דף מ"ד ע"ב

סלקא דעתך אמינא ואכלו אותם אשר כפר בהם, ומנחת העומר להתיר אתיא.

והאם יש דין כפרה במנחת נדבה, כעין שמצאנו בעולה שבאה נדבה ומכל מקום מכפרת, מכמה מקומות מוכח שאכן יש כפרה במנחה, דזו גמרא מפורשת במגילה [ט"ז ע"א] יקח המן את הלבוש ואת הסוס אול אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה וסוסיה מיחד בידיה מירתת אמר להו לרבנן האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי זילו מקמיה די לא תכוו בגחלתו בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא אתא המן ויתב ליה קמייהו ואוריד עד דסליק מרדכי לצלותיה אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בזמן שבית המקדש קיים מאן דמנדב מנחה מייתי מזלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה וכו'. וכן ביבמות [מ' ע"א] מפורש דקרא דאכלו אותם אשר כופר בהם שכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים קאי על מנחת נדבה.

אמנם צריך להבין מה היא הכפרה שמכפרת המנחה, וכתב הנצי"ב בהעמק דבר [ויקרא ב', א'], ונפש כי תקריב וגו', לשון נפש מלמדנו דמנחה בא לרצות על הנפש וכו', אכן לא נתבאר על איזה דבר הוא בא. ונראה מסוגיא דקראי שבא להשיג כפרה ורצוי על השחתת הנפש במדות וכו', ובמלאכי ב' כתיב וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' וגו' מאין פנות אל המנחה, שעשו מחמת תאוה לנשים יפות מנשותיהם רעה עם הנשים שלא כדין והביאו מנחה לכפרה. ואמר הנביא שדמעת העשוקה מכסה את המזבח מבלי יניח לפנות אל המנחה שיעלה לרצון, ובאשר השחתת המדות בא ע"י אחת מארבע מרות, כמו מרה שחורה אם מתגברת מולידה עצבון. ולבנה מולידה ציהוב ושמחה יתירה. וירוקה מולידה תאוה. ואדומה מולידה כעס. משום הכי יש ד' מנחות. ובימי המקדש ידעו לכוין איזו מנחה מועיל לפי אופן השחתת שבנפש וכו'.

והוסיף אחר כך דאמנם השחתת המדות בא ע"י אחד מחולי המרות, אך החולי עצמה בא מחמת עבירה שמביא לידי ירקון או מרה שחורה וכדומה, ואחר שבא לידי חולי זו הרי משחית עוד יותר כיד החולאת המתגברת על דעת האדם ומעבירה אותו מן הדרך, וצריך ג' כפרות. ראשית לכפר על החטא הראשון שהביאו לידי זה. שנית להשיג רפואה למחלתו. ג' לכפר על מה שהוסיף לעוות אחר שהגיע ליד חולי, כי אע"ג שהחולי גרם לו מכ"מ אם היה

מתגבר לעמוד נגד רוחו הקשה היה מתגבר ואין החולי אלא כמו נסיון שבא דבר עבירה ליד, שאם אינו עומד בנסיון נחשב לעבירה.

ובאמת אין כאן מקום כל כך להאריך, ומקומו הראוי לו יותר הוא מסכת מנחות, ורק נרמז כי מצאנו שלשה סוגי קרבנות, הבאים מן הבהמות, שמהם עולים כליל, מהם מקריבים אימורים והקרבת נאכל לכהנים, וכאלו שנאכלים גם לכהנים וגם לבעלים, וכאלו שמקריבים מהם אימורים והם עצמם נשרפים ולא נאכלים ולא קרבים. ומצאנו גם קרבנות מן העוף, וכאן יש שאין למזבח אלא דמה והם נאכלים לכהנים [הטאת העוף], וכאלו שעולים כליל. וסוג שלישי הם הקרבנות הבאים מן הצומח, והם המנחות והקטורת, וכל אחד לפי עניינו בא לכפר ולתקן ענין אחר, לפי הענין המקביל לו באדם, כגון דקרבנות הבהמה באים לכפר על עבירות הבאות מחמת הנפש בהמית שבאדם וכו', וקרבת עולה שאינו נאכל מכפר ומתקן את חלק המחשבה של האדם דרך דורון, ומבואר בספרים [עין באוצר החיים לגה"ק מקאמרנא] שקרבן מנחה הבא מן הצומח בא לתקן את הלבוש הרוחני של האדם הנקרא חלוקת דרבנן [וקטורת שהיא ענין הריח באה לתקן בחינה גבוהה יותר], וכמובן שיש בזה פרטים רבים שאין המקום כאן לפרטם, רק אפשר לקשר זאת לדברי הנצי"ב הנ"ל, ואכמ"ל.

תניא רבי אלעזר אומר משום רבי יוסי הגלילי פיגל בדבר הנעשה בחוץ פיגל, בדבר הנעשה בפנים לא פיגל. כיצד היה עומד בחוץ וכו' היה עומד בפנים וכו'.

ובפשטות אין הכוונה למקום העמידה המציאותי שלו, דאם שחט שלמים בפנים וחשב להקטיר אימורים למחר, מכל מקום מתפגל, דמהותה של עבודת השלמים היא עבודת חוץ, אמנם בשפת אמת הסתפק בזה, אך הקרן אורה ורבינו הגר"י נקטו כן בפשיטות כנ"ל.

ובמה שאמר רבי יוסי שבדבר הנעשה בפנים אין פיגול, יש להסתפק כמו שהבאנו לעיל בקומץ ולבונה שאין חייבים עליהם משום פיגול, האם הוא רק פטור מן הכרת, אבל פסול חל, או שאף פסול אינו חל. ודעת הר"ש משאנץ בתורת כהנים שאף שאין חייבים עליו משום פיגול, מכל מקום פסול חל, ובשאר הראשונים לא מבוארת להדיא דעתם.

דף מ"ה ע"א

אלא דרוש וקבל שכר, ה"נ דרוש וקבל שכר.

ולשון זו מופיעה כמה פעמים בתלמוד, בסנהדרין [ע"א ע"א] לענין עיר הנדחת ובן סורר ומורה שלא היה ולא עתיד להיות, ולא נכתב אלא לדרוש וקבל שכר, ובסוטה [מ"ד ע"א] רבי אליעזר בנו של ר"י הגלילי אומר הכן בחוץ

מלאכתך זה מקרא ומשנה וגמרא ועתדה בשדה לך אלו מעשים טובים אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר. ע"כ. וכתב שם הבן יהוידע, ואמרו אחר ובנית ביתך דרוש וקבל שכר, קאי על לימוד הסוד, דאין בו לימוד לידע הלכה למעשה, כי אם רק דרוש וקבל שכר, ולכן קרי ליה בשם בית, כי הוא לימוד פנימי ונסתר. ע"כ.

ובמדרש רבה [שיר השירים פרשה ה' פסקה י"א], אמר רבי לוי לקרסטל נקוב ששכרו בעליו פועלים למלאותו מים, אומר הטפש מה אני מועיל מכנים בזה ומוציא בזה, והפקח אומר ולא שכרי אני נוטל ולא שכר כל חבית וחבית אני נוטל מבעל חבית, כך הטפש אומר הריני לומד תורה ומשכחה מה אני מועיל, והפקח אומר ולא שכר יגיעה נותן לי הקב"ה.

והביאור בכל זה, דאין כאן הכונה באמרם שכר לעבד המקבל פרס מרבו, דשם מדובר על העובד מיראה, שהוא במדרגת עבד, שאין זו התכלית האמיתית הרצויה, אלא להיות כבן העובד את אביו, ואדרבה, כשבן עובד את אביו באהבה ורצון הרי זה לו עלבון כשאביו משלם לו את שכר פעולתו, כי עצם הזכות לעבוד את אביו היא היא השכר האמיתי, וכן הוא בעבודת הבורא, התכלית האמיתית היא העבודה מאהבה לעשות נחת רוח לאביו שבשמים, וזהו תכלית שכרו. אלא כאן השכר הוא במובן הנעלה ביותר, שעצם העבודה היא השכר, כי בכל חלק מן התורה, אדם צריך ללמוד כדי לדעת איך לקיים את המצוות, ונמצא שלימוד התורה אינו לימוד לשם לימוד במובן הנעלה ביותר שאדם לומד תורה לשמה, ואף שבודאי הוא נוטל שכר על לימוד התורה, מכל מקום אין זו המדרגה הגבוהה ביותר של לימוד התורה. אבל כשאדם עוסק בדברים שאין לו שום תועלת מעשית מהם, כי אינם הלכה למעשה אם מפני הזמן ואם מפני שלעולם לא יהיו, הרי זה עוסק בתורה לשם לימוד, וזו מצות תלמוד תורה האמיתית, וכאן היא עיקר נטילת השכר האמיתי שהיא הקירבה לאביו שבשמים, ולכן העיקר הוא באמת השכר על היגיעה כמו שאמר המדרש, כי ודאי לא דומה מי שמזמין לאביו תרנגולת פטומה במסעדה הטובה ביותר, למי שמכין בידיו לאביו תבשיל, אפילו פשוט, אבל באהבה ובשמחה, כל לבורא יתברך לא חסר כלום, ואין הוא צריך למעשינו ומצוותינו, ואין לו חפץ רק בעשיית רצונו, וזה מתקיים דוקא בעמל וביגיעה ובכיסופים לזכות לעשות נחת רוח לאביו שבשמים.

הכי קאמינא לך הלכתא למה לי. לישנא אחרינא, א"ל הלכה קאמינא.

תוספות בכמה מקומות בתלמוד הקשו שיש כמה וכמה מקומות דפסקינן הלכה בדברים שאין בהם נפקא מינה רק לעתיד לבא, ותירצו כמה תירוצים, ואחד התירוצים דזו שיטת רב יוסף בלבד שלא לפסוק הלכה בדבר שהוא

[הלכות מעילה פרק ה' הלכה ט"ו] קדשי עכו"ם אם לבדק הבית הקדישו מועלין בהן, ואם קדשי מזבח הן אין בהן מעילה מן התורה שנאמר בקרבנות דבר אל בני ישראל, אבל אסור ליהנות בהן מדברי סופרים.

דף מ"ו ע"א

ולא והרי תרומת הדשן.

ובפשטות הכונה שיש מעילה בתרומת הדשן. וכן דעת תוספות בסוגיין, אך חילק בין דישון מזבח החיצון, שעליו יש לימוד מושמו אצל המזבח שמועלים בו, לדישון מזבח הפנימי שעליו אין לימוד כנ"ל, וממילא חזרנו לדין דהואיל ונעשית מצוותו אין מועלים בו. אמנם התוספות ביומא [נ"ט ע"ב ד"ה והרי] מביא את דעת הריצב"א דסבירא ליה דבאמת אין הלכות מעילה בתרומת הדשן, הואיל ונעשית מצוותו, והכונה במה שאמרו מועלים בו היינו שיש בו איסור הנאה, אבל לא ממש מעילה.

דף מ"ו ע"ב

לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם זבח, לשם זובח, לשם השם, לשם אשים, לשם ריח, לשם ניחוח, והחטאת והאשם לשם חטא.

ובגמרא ביארו את כל ששת הדברים, אמר רב יהודה אמר רב עולה לשם עולה, לאפוקי לשם שלמים דלא; אשים לשם אשים, לאפוקי כבבא דלא; ריח לשם ריח, לאפוקי אברים שצלאן והעלן דלא. ע"כ.

והנה כל דברים אלו לכאורה לא שייכים לענין כונה, אלא הם הלכה למעשה, מה אסור לעשות, ורק ובאמת רק מה שאמרו ניחוח לשם הנחת רוח; לה' לשם מי שאמר והיה העולם, שייך לכוונות. אבל הרמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ד' הלכה י"י] כל הזבחים צריך העובד שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו בשעת זביחה ובשעת קבלת הדם ובשעת הולכת הדם ובשעת זריקתו על המזבח שנאמר ובשר זבח תודת שלמיו שתהיה זביחה עם שאר ארבע העבודות לשם שלמיו, וכן שאר הקרבנות, ואם שחט ועבד שאר עבודות סתם ולא חשב כלל בעולה ובשלמים הרי הן כשרים ועלו לבעלים. [הלכה י"ז] וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה לשם ששה דברים לשם הזבח, ולשם הזובח, ושהזבח להשם ברוך הוא, ושיקטירו לאישים, ושהקטרתו לריח בלבד, ושריח זה נחת רוח לפני השם, ואם שחט סתם כשר כמו שביארנו, והשוחט חטאת ואשם צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבא עליו. ע"כ.

ובאמת לשון הרמב"ם מדויק במשנה, לשם ששה דברים הזבח נזבח, דאם כפשוטה של הגמרא היה צריך להיות לשם ששה דברים הזבח נקטר, ועוד הלשון קשה,

הלכתא למשיחא, ויש להוסיף דרב יוסף ואב"י לשיטתם, דבכמה מקומות בתלמוד, ראה שבת [ק"ז ע"ב], אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן שמעון בן גמליאל אמר ליה אב"י הלכה מכלל דפליגי אמר ליה מאי נפקא לך מינה אמר ליה גמרא גמור זמורתא תהא. ע"כ. דרב יוסף נוקט דלשון הלכה היא לענין הלכה למעשה, ולא בא לשון זה לדקדוק דברים אחרים, ואב"י טוען לו שאף שלענין הלכה למעשה אין נפקא מינה אם תאמר שהלכה כפלוני או שבכלל לא פליגי, מכל מקום יש לדקדק מלשון זו דפליגי, ולא בכדי נשנית לשון זו. וכן הוא גם כאן, דרב יוסף נוקט שהוא אך ורק לשון הלכה למעשה, וממילא לא שייך לאמרה על דבר שאינו למעשה עכשיו עד ביאת גואל צדק, ואף שיתכן שלפי כללי הפסיקה פשוט וברור היאך פוסקים, וזה שאמר לו הלכה קאמינא, שהתייחס ללשון המסויימת הזו, ואב"י לשיטתו שלשון הלכה בא להשמיענו דברים נוספים ולא רק הלכה למעשה ממש. ויש עוד מה להוסיף הסבר בזה מדע נקט כל אחד בדרך אחרת בפירוש המילה הלכה, אך אכמ"ל.

קדשי עובדי כוכבים אין חייבין עליהם משום פיגול, נותר וטמא, והשוחטין בחוץ פטור, דברי רבי שמעון, רבי יוסי מחייב.

קדשי עובדי כוכבים לא נהנין ולא מועלין, ואין חייבין עליהן משום פיגול, נותר וטמא וכו'.

גם כאן יש לדון כמו שכתבנו לעיל לגבי כמה דברים שנאמר בהם שאין חייבים עליהם משום פיגול, האם הוא שאין בהם שום פסול, כי לא חלה עליהם מחשבה מסוג זה כלל, או שרק נתמעט מחיוב כרת, אבל פסול יש. וכאן לא מצאנו דיון מפורש בראשונים על כך, ובאחרונים דנו בזה, ויש אומרים בכה ויש אומרים בכה.

בד"א בקדשי מזבח, אבל בקדשי בדק הבית מועלין בהן.

נחלקו כאן הראשונים בביאור בבא זו, ויש נפקא מינה מדבריהם מן הקצה על הקצה, לדעת רש"י הסיפא היא אליבא דרבי שמעון, דהיינו דרבי שמעון מודה בקדשי בדק הבית שיש בהם מעילה, ולפי זה לרבי יוסי יש מעילה בכל קדשי עכו"ם, אף בקדשי מזבח. ולתוספות הוא ממש להיפך, דאלו דברי רבי יוסי, דרבי יוסי מדבר דוקא על קדשי בדק הבית, אבל בקדשי מזבח מודה דאין מעילה, ולרבי שמעון אין מעילה לא בזה ולא בזה.

ולהלכה ברמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ח הלכה כ"ד], קדשי עכו"ם אין חייבין עליהם משום פגול ונותר וטמא, וכן דם הקדשים כמו שביארנו, וכן הלבונה והקטורת והעצים אין חייבין עליהן כרת לא משום פגול ולא משום נותר ולא משום טומאת הגוף. השגת הראב"ד. לא משום פגול. א"א זה לדעת ר"ש [אבל לרבנן חייבים עליהם כרת].

של הרמב"ם משמע שהוא תנאי שהתנו בית דין, דלא תועיל מחשבת בעל הקרבן, וצ"ע.

דף מ"ז ע"א

פרק חמישי

איזהו מקומן של זבחים.

ומה שייך לומר איזהו מקומן על דבר שלא הוזכר לעיל, וכתב בקול הרמ"ז על המשניות דהוא משום דתני בפרקין דלעיל כמה מיני חוץ למקומו, משום הכי בעי השתא איזהו מקומן. ע"כ. ואף שלפי זה עיקר השאלה היא היכן מקומן לענין זריקה וכו', דעליהם שייך לחשוב חוץ למקומו, מכל מקום שנה אגב גררא את כל הלכות המקום בזבחים ומנחות בכל ענייני העבודה.

קדשי קדשים שחיטתן בצפון.

והוא פלא, מה בא לומר, הלא המשנה מפרטת בעצמה את כל הקרבנות הטעונים צפון, ומה נוסף במילים אלו ומה בא לרבות, ורש"י כתב, כולן בכלל חטאות ואשמות ועולה ושלמי ציבור, ומיהו משום דחלוקין במתן דמים או בהקטרתן הדר תני להו כל חד וחד באפי נפשיה לפרש הלכותיהן. ע"כ. ואכתי קשה דהוא מיותר. וכמדומה ששמעתי ממו"ר הגרמ"ד זצוק"ל דהוא נתינת טעם, דדין צפון תלוי במה שהוא קדש קדשים, ואינו דין פרטי בעולה או חטאת וכו', וכן בקדשים קלים הוא להיפך, דהוא בכל מקום בעזרה, ולכן כתבה כאן המשנה קדשי קדשים שחיטתן בצפון פר ושעיר של יום הכיפורים וכו', ולקמן [נ"ה ע"א] אמרו, התודה ואיל נזיר קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה וכו', הרי שתלה זאת במה שיש להם שם קדשים קלים, אף על פי שאין לשון כזו בתורה קדשים קלים, הכונה שכל דבר שאינו קדש קדשים הרי הוא בכלל קדשים קלים, והתורה הזכירה להדיא על קרבנות מסויימים שהם קדש קדשים. וכן הוא לשון הרמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ה' הלכה ב'] כיצד קדשי קדשים אין שוחטין אותן ואין מקבלין את דמן אלא בצפון המזבח בכל המקום שביארנו גבולותיו בתחילת ספר זה, וקדשים קלים שחיטתן וקיבול דמן בכל מקום מן העזרה. ע"כ.

שחיטתן בצפון, וקיבול דמן בכלי שרת בצפון.

מהא דלא הוזכר כלי שרת בשחיטה משמע דלא בעינן בשחיטה כלי שרת, וכן דעת רבינו אפרים בתוספות, אבל תוספות חולקים עליו וסבירא להו דבעינן כלי שרת בשחיטה, וכן דעת רש"י לקמן [צ"ח ע"א]. והרמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ד' ה"ז] כתב, כל הזבחים אין שוחטין אותן לבתחלה אלא בסכין מכלי שרת ואם שחט בכל דבר ששוחטין בו החולין אפילו בקרומית של קנה כשרין.

מה שייך לומר לשם ששה דברים, דמשמע שהוא כונה או מטרה, ובגמרא משמע שהוא תנאי בהלכות הקרבה. והתוספות לעיל [ב' ע"א ד"ה כל] כתב [באחד הפירושים] דהא דקאמר זביחה לשם ששה דברים לא שחיטת בשעת שחיטה לשם ו' דברים אלא כלומר הזבח נעשה לשם ו' דברים וכל אחת בשעתה, עיי"ש.

ויש לשים לב לדעת הרמב"ם צריך לחשוב לשם הזבח ולשם הבעלים בכל העבודות, אבל כל ששת המחשבות כתב שיש לחשב רק בשחיטה. אמנם דעת התוספות בריש מכילתין דכל המחשבת כולן שייכות בכל העבודות.

אמר רבי יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר, שהוא תנאי בית דין, שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד.

מלשון המשנה משמע שהוא דין בדיעבד, שאף אם לא חשב הוא כשר, ומשמע שהוא רק דעת רבי יוסי, אמנם לעיל [ב' ע"ב] אמרו אתנו בית דין דלא לימא לשמו, דילמא אתי למימר שלא לשמו, משמע שהתקנה היתה שלא יאמר לשמו כדי שלא יבא לומר שלא לשמו, וזה מיישב רק מחשבת לשמו, אבל בשאר הדברים מה החשש, ומלשון רבי יוסי משמע דקאי על כל הששה.

ובהגהות מהרי"ד על תורת כהנים [דבורא דנדרבה פרשתא י"ד] כתב לבאר על דרך פנימית, על פי מה שכתבו המקובלים הקדמונים שלא לכזין בכתיבת שמות הקדושים כונה מסויימת, כי אז אין בקדושת השם רק מה שכיון, ובאמת יש באותיות השם קדושה בלי גבול, ולכן יש לכתבן בסתם ואז תשרה עליו הקדושה בלי גבול, והוא הדין לכאן, שלא יחשוב לשמו, כי אז הרי הוא כחושב שלא לשמו, כי הרי הוא מגביל את הקדושה בכונתו המצומצמת, על דרך כונת השמות הנ"ל. ולפי זה אינו דיעבד, אלא לכתחילה לא יחשוב מטעם הנ"ל.

והנה בתורת כהנים הנוסחא ואין המחשבה הולכת אלא אחר העובד, והוא דבר בפני עצמו, ולא נתינת טעם למה שלמעלה ממנו, ובא לומר שדיני פיגול תלויים בעובד ולא בבעל הקרבן, ולאפוקי מרבי אליעזר כדאמרו בגמרא לקמן.

והרמב"ם בפירוש המשניות כתב, לשם ששה דברים הזבח נזבח לשם הזבח כו', מכלל דברינו נתבאר לך שלא הוצרך שיהיו השלמים נשחטים לשם שלמים ולא עולה לשם עולה וכו', והתנא הזה הצריך שתהא כוונת בעל הקרבן לאלה הו' דברים מוסף על השוחט, וא"ר יוסי שהוא תנאי בית דין שאין הולכים אלא אחר מחשבת העובד בלבד, ר"ל השוחט או המקבל או הזורק אבל בעל הזבח לא, והלכה כרבי יוסי. ע"כ. דהמחלוקת היא אם בעל הקרבן צריך לכזין או לא, והלכה כרבי יוסי דאין בכוונת בעל הקרבן שום נפקא מינה. ומפשטות לשונו

לפיכך שינו מקומן אצל רוח שאינו עיקר: בילגה לעולם חולקת בדרום ואפילו כשהיא נכנסת, קנס הוא שקנסוה. ע"כ.

דף מ"ז ע"ב

נמצאת אתה אומר אשם מצורע שני כהנים מקבלין את דמו, אחד ביד ואחד בכלי, זה שקיבלו בכלי בא לו אצל מזבח, וזה שקיבלו ביד בא לו אצל מצורע.

וברמב"ם [הלכות מחוסרי כפרה פרק ד' הלכה ב'] כיצד עושין לו, המצורע עומד חוץ לעזרת ישראל כנגד פתח מזרחית באסקופת שער ניקנור ופניו למערב ושם עומדים כל מחוסרי כפרה בעת שמטהרין אותן ושם משקין את הסוטות, והכהן לוקח אשם של מצורע כשהוא חי ומניפו עם לוג השמן במזרח כדרך כל התנופות וכו', ואחר כך מביא את האשם של מצורע עד הפתח ומכניס שתי ידיו לעזרה וסומך עליו ושוחטין אותו מיד, ומקבלין שני כהנים את דמו, אחד מקבל בכלי וזורקו על גבי המזבח ואחד בידו הימנית ומערה לידו השמאלית ומזה באצבעו הימנית, ואם שינה וקבל בשמאל תחילה פסל, הכהן שקיבל מקצת הדם בכלי מוליכו וזורקו על המזבח תחילה, ואחר כך יבא הכהן שקיבל הדם בכפו אצל המצורע הכהן מבפנים והמצורע מבחוץ ומכניס המצורע ראשו ונותן הכהן מן הדם שבכפו על תנוך אזנו הימנית וכו', ואחר שיתן הדם על הבהונות נוטל הכהן מלוג השמן ויוצק לתוך כפו של חבירו השמאלית ואם יצק לתוך כף עצמו יצא וטובל אצבעו הימנית בשמן שבכפו ומזה שבע פעמים כנגד בית קדש הקדשים על כל הזייה טבילת אצבע בשמן, ואם הזה ולא כיון כנגד בית קדש הקדשים כשירות, ואחר כך יבא אצל המצורע ויתן מן השמן על מקום דם האשם בתנוך און ובהן רגלו, והנותר מן השמן שבכפו יתננו על ראש המתטהר ואם לא נתן לא כפר, ושאר הלוג מתחלק לכהנים.

ע"כ. והא דשוחטין בקרומית של קנה מבואר בתחילת חולין [ג' ע"א], ובתוספתא, ולפי זה פשוט שלא בעינן כלי שרת, דהא קרומית של קנה אינה יכולה להיות כלי שרת, עיין בתוספות מה שיישבו זאת לשיטתם.

והריטב"א שם בחולין כתב דהוא דבר אמצעי, דמצד אחד נותן קדושה מסויימת בדם, אבל לא קדושה גמורה ולכן לא בעינן כלי שרת. וז"ל, והקשו בתוספות האידך שוחטין קדשים בקרומית של קנה וכו', ואיכא למידק דהא אמרינן במסכת סוטה דסכין מקדש דם השחיטה ואין מקדש אלא דבר שהוא כלי שרת וכו'. וכתב הריטב"א, אבל המחזור יותר דסכין דמוקדשין כלי שרת הוא לקדש הדם קצת, ומיהו לפי שאין שחיטה מעכבת הקדש שהרי כשירה בזרים ופסולין, אינה גומרת קדושת דם לגמרי עד קבלתו, ולפיכך אין הסכין חשוב כלי שרת ליפסול ביוצא, ולכולי עלמא עושין אותו של עץ, ולהכי לא קתני ושחיטתן בכלי שרת בצפון, ולכך לא אמרו אלא מניין לשחיטה שהיא טעונה כלי ולא אמרו כלי שרת וכו'. וכתב, ובפרק איזהו מקומן הארכתיו הרבה מזה בשיטת התוספות בס"ד, ואנחנו לא זכינו לאור גדול זה.

ובחזון איש הוסיף ביאור בדברי הריטב"א, דכלי שרת נותן קדושה גמורה להפסול ביוצא וכו', אבל קדושה האמורה כאן בשחיטה היינו שמכח השחיטה יש בו קדושה לענין זה שכשיתקבל בכלי שרת יתקדש בקבלתו.

בצפון.

בכל מקום משמע שהצפון הוא חשיבות, כמו שראינו במסכת סוכה [נ"ז ע"א], רבי יהודה אומר הנכנס נוטל שבע והיוצא נוטל חמש הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום בילגה לעולם חולקת בדרום. עיי"ש. ופירש שם רש"י, הנכנסין חולקין ביניהם בצפון את המגיע לחלקו, כדאמרינן בגמרא כדי שיראו הנכנסין שהצפון עיקר, שהרי קבעו הכתוב לשחיטת קדשי קדשים: והיוצאים חולקים בדרום, כדי שיראו שהן יוצאין והולכין להם,